

TEEMU RYYMIN

”Norjalainen vaara”

Norjan kveenipolitiikka Suomen näkökulmasta

Tutkija Teemu Ryymin käsittelee suomalaisten suhtautumista Finnmarkin ja Tromssan lääneissä asuviin kveeneihin eli suomenkielisiin maahanmuuttajiin ja heidän jälkeläisiinsä. Käsiteltävä ajanjakso on 1860-luku sekä 1920- ja 1930-luku.

■ Suomalaisten kveenejä kohtaan osoittama huomio ei ole koskaan ollut erityisen laajaa, mutta historiallisesti siitä voidaan erottaa kolme huipentumaa. Näistä ensimmäinen liittyi fennomanian nousuun 1860-luvulla. Toinen huippu suomalaisten kveeniharrastuksessa seurasi suomalaiskansallisen liikkeen heimo- ja suursuomalaista aktivismia 1920- ja 1930-luvulla. Mielenkiinto kasvoi jälleen 1970-luvulla ja jatkuu edelleen.

Norjalaiset tutkijat ovat väittäneet kveeniasutusta olleen Pohjois-Norjassa jo 1500-luvulla.¹ Artikkelissani rajaan suomenkielisen väestön Pohjois-Norjaan muuton alun 1700-luvun ensimmäisiin vuosikymmeniin. Muuttoliike Suomesta ja Ruotsista Ruijaan, joksi Tromssan läänissä sijaitsevasta Malangenin vuonosta pohjoiseen ja itään Norjan itärajalle saakka ulottuvaa aluetta kutsutaan, sai suuret mittasuhteet varsinkin 1830- ja 1880-luvun välisenä aikana – huippuna 1860-luvun nälkävuodet. Tänä aikana useat paikkakunnat, esimerkiksi Vesisaaren kalastajakaupunki saivat runsaan suomenkielisen väestön vakituiseen norjalais- ja saamelaisasutuksen rinnalle. Vesisaari ristittiin jopa Pohjois-Norjan ”suomalaisten pääkaupungiksi” 1800-luvun lopulla.² Maahanmuuttajat asuttautuivat pääosin Lyngenin alueelle Pohjois-Tromssaan sekä Varangerin vuonon ympärille, mutta myös Länsi-Finnmarkin Alattioon (Altaan) kasvoi vahva kveenikolonia. Suomalaisväestön asutukset olivat usein verrattain eristyksissä norjalaisista

kylistä, ja tämä antoi aiheita norjalaisten kommentteihin kveenien tavasta muodostaa ”en stat i staten”, valtio valtiossa.³

Norjalaisten viranomaisten suhtautuminen kveeneihin on historiallisesti vaihdellut.⁴ Yleistäen voidaan sanoa, että kveenit olivat tervetulleita Pohjois-Norjaan 1700-luvulla. Norjalaiset viranomaiset suhtautuivat myönteisesti kaikkeen pohjoista aluetta koskevaan väestönlisäykseen. Maahanmuuttajien maanviljelystaitoja arvostettiin erityisesti. Vähemmistöjen tarvetta muun muassa omakielisiin kirkollisiin palveluksiin ymmärrettiin myös jossain määrin. Esimerkkinä tästä on saamen- ja suomenkielen puolustajan, pappi Nils Vibe Stockflethin toiminta Finnmarkissa 1830- ja 1840-luvulla.⁵ Stockfleth puolusti saamen ja suomen käyttöä kirkossa, ja hän muun muassa opetti tuleville papeille kyseisiä kieliä Kristianian yliopistossa.

Norjalaisviranomaisten myönteinen suhtautuminen vähemmistöihin vaihtui huomattavasti tiukempaan linjaan 1800-luvun puolivälissä. Vähemmistöpolitiikka, joka sai selviä assimilaatiopolitiikan piirteitä 1850-luvulta lähtien, sai nimekseen ”norjalaistamispolitiikka” (*fornorskningspolitikk*). Poliitiikan tavoitteeksi tuli sekä kveenien että saamelaisten kielellinen ja kulttuurillinen sulattaminen norjalaiseen enemmistöväestöön. Norjalainen vähemmistöpolitiikka on sittemmin noudattanut tätä päälinjaa aina 1970-luvulle saakka.

Yleisen norjalaistamispolitiikan aikakautena on mahdollista erotella kausia, jolloin politiikan vaikutusalue, työvälineet ja voimakkuus ovat vaihdelleet. Suomalaisen kveenitoiminnan huiput 1860-luvulla ja itsenäistymisen jälkeisinä vuosikymmeninä osuvat ajallisesti yhteen tehostetun norjalaistamispolitiikan kausien kanssa.

Norjalaistamispolitiikan tiukentamista 1850–1860-luvulla on selitetty monilla teki-joilla. Norjalaishistorioitsijat Knut Einar Erikson ja Einar Niemi esittävät sekä turvallisuuspoliittisia arviointeja että ideologisia virtauksia, kuten nationalismi ja ”sosiaalidarwinismi”, syiksi vähemmistöpolitiikan suunnanmuutokseen ja kehitykseen tutkimuksessaan norjalaisesta vähemmistöpoli-

tiikasta pohjoisessa 1860-luvulta toiseen maailmansotaan.⁶

Eriksen ja Niemi käyttävät suomalaisten kveenikiinnostusta osaselityksenä vähemmistöpolitiikan muutokseen. Linjanvaihto selkeään assimilaatiopolitiikkaan 1860-luvulla selitetään sillä, että norjalaiset pelkäsivät venäläistä laajentumispolitiikkaa, joka kytkettiin suomalaisten maahanmuuttoon. Lisäksi pelättiin, että suomalaiskansallisen liikkeen kasvun vanavedessä seuraisi suomalaisia aluevaatimuksia Norjan kustannuksella.⁷ Eriksenin ja Niemen mukaan ”viss storfinsk nasjonalistisk aktivitet i de norske kvenområder” johti tehokkaampaan norjalaistamiseen 1860-luvulta lähtien.⁸

Eriksenin ja Niemen mielestä suomalais-nationalistien kveeneihin suuntaama kiinnostus sotien välisinä vuosina on yksi syy norjalaistamispolitiikan jatkumiseen. ”Den storfinske offensiv” 1920-luvun lopulla, johon Eriksen ja Niemi viittaavat, johti heidän mukaansa norjalaisiin rajanvetotoimenpiteisiin Suomea kohtaan, sekä tiukennettuun norjalaistamiseen.⁹

Eriksen ja Niemi ovat oikeassa siinä, että suomalainen nationalistinen liikehdintä vaikutti norjalaisen vähemmistöpolitiikan kehitykseen. He eivät kuitenkaan käsittele tätä seikkaa viittausta pidemmälle, joten suomalaisten kveenikiinnostuksen muotoja ja suhdetta norjalaisten vähemmistöpolitiikkaan ei ole tarkemmin tutkittu eikä eritelty.¹⁰

Fennomania ja kveenit

Useat suomalaiset sanomalehdet kertoivat helmikuussa 1865, että Suomalaisen Kirjallisuuden Seurassa (SKS) oli päätetty ”lähetää joku taitava mies tutkimaan Suomen, Ruotsin ja Norjan pohjaisimmissa osissa elävien Suomalaisten sekä kieltä että historiallisia, tilastollisia ja kansakunnallisia oloja”.¹¹ Nuori pappi, David Skogman (1840–67), valittiin tehtävään ja lähetettiin matkaan Ruotsin ja Norjan pohjoisosiin saman vuoden toukokuussa. Stipendiaatin lähettämiseen vaikuttivat voimakkaasti kasvanut maastamuutto Pohjois-Norjaan, tästä johtuvat norjalaiset reaktiot sekä suomalaiskansallisen liikkeen ideologinen ja poliittinen kehitys.

Pohjois-suomalainen maaseutuväestö oli jo ”ikimuistoista” ajoista käynyt kalastamassa Jäämeren rannalla.¹² Satoja ihmisiä vaelsi vuosittain meren äärelle kalastamaan, ja useimmat palasivat takaisin kotiseuduilleen – joskus hyvätkin tienestit mukanaan. Osa kalastajista jäi kuitenkin pysyvästi asumaan Norjan rannikolle. 1830-luvulta lähtien valitsivat yhä useammat tämän vaihtoehdon Pohjois-Suomen katovuosien vauhdittamina. Voimakas väestönkasvu alueella, ja sen aiheuttama paine elinkeinoelämälle, loivat pohjaa maastamuuton huipentumaan 1860-luvun nälkävuosina.

Kasvava muuttoliike herätti huomiota sekä Norjassa että Suomessa. Jo 1840-luvulla kirjoiteltiin Pohjois-Norjan lehdistössä maahanmuutosta – usein hyvinkin kriittiseen sävyyn.¹³ Esimerkkinä reaktiosta, joka

1. Helge Guttormsen (1998) ‘Spor etter eldre kvensk bosetting i Nord-Troms og Finnmark’, teoksessa Helge Guttormsen (toim.) *Kvenenes historie og kultur. Seminarrapport, Nordreisa 19.–21. september 1997*, Skjervøy, 3–34.

2. Einar Niemi (1977) *Oppbrudd og tilpassing. Den finske flyttingen til Vadsø 1845–1885*, Vadsø, 17, 21–31.

3. Knut Einar Eriksen & Einar Niemi (1981) *Den finske fare. Sikkerhetsproblemer og minoritetspolitikk i nord 1860–1940*, Oslo: Universitetsforlaget, 49; Niemi (1977) 141–150.

4. Katsaus perustuu Einar Niemen artikkeliin (1995) ‘History of Minorities: The Sami and the Kvens’, teoksessa William Hubbard et al. (toim.) *Making a Historical Culture. Historiography in Norway*, Oslo: Universitetsforlaget, 325–346.

5. Nils Vibe Stockfleth (1860) *Dagbok over mine missionsreiser i Finnmarken*, Kristiania.

6. Eriksen & Niemi (1981).

7. Eriksen & Niemi (1981) 36, 320.

8. Eriksen & Niemi (1981) 39.

9. Eriksen & Niemi (1981) 181–196, 323.

10. Suomalaiset tutkijat eivät ole juuri suomalaisten kveeni-harrastusta tutkineet, poikkeuksena Toivo Nygård (1978) *Suur-Suomi vai lähibeimolaisten auttaminen*, Keuruu: Otava. Nygårdin painopiste on kuitenkin heimoaktivistien Karjalan harrastuksen analysointi; Ruijaan suuntautunutta heimotyötä hän ei yksityiskohtaisesti tutki.

11. Ks. esim. *Suometar* 20.2. 1865.

12. Maahanmuutosta ks. Niemi (1977); Mauno Jokipii (1982) ‘Kveenikysymyksen historiallista taustaa’, teoksessa Maija-Liisa Kälhama (toim.) *Suomalaiset Jäämeren rannoilla / Finnene ved Nordishavets strender*, Turku: Siirtolaisinstituutti, 19–71; Lassi Saressalo (1996) *Kveenit. Tutkimus erään pohjoisnorjalaisen vähemmistön identiteetistä*, Tampere: SKS, 175–184.

13. Ks. Nils Vibe Stockfleth (1848) *Bidrag til Kundskap om Qvænerne i Kongeriget Norge*, Christiania, 5–14.

myös vaikutti suomalaiskansallisen liikkeen kveeni-kiinnostuksen heräämiseen, oli norjalaisen kansatieteilijän Eilert Sundtin artikkeli ”Om Finnerne” *Folkevennen*-aikakauskirjassa 1863.

Sundt kertoi artikkelissaan kveenien ”riitaisasta luonteesta”, joka Sundtin mukaan johti siihen, että maahanmuuttajat eivät halunneet oppia norjan kieltä.¹⁴ Sen sijaan suomen kieli levisi jopa norjalaisten keskuudessa.¹⁵ Sundin antama yleiskuva olosuhteista maahanmuuttoalueilla oli kveenien eristyneisyys, suomenkieliset maahanmuuttajat jäivät norjalaisen yhteiskunnan ulkopuolelle poliittisesti ja kielellisesti. Sundtin mielestä olisi ollut toivottavaa saamelaisten ja suomenkielisten sulauttaminen norjalaiseen kansaan.¹⁶ Sundtin keinot olivat liberaaleja. Kveenien tuli saada omakielisiä opettajia ja pappeja sekä suomenkielistä kirjallisuutta.¹⁷

Kaikki mielipiteen esittäjät eivät olleet yhtä vapaamielisiä. Tromssan ja Senjan vouti Martinus Drejer kirjoitti joulukuussa 1864 Skjervøn nimismiehelle, että suomen kielen leviäminen Pohjois-Norjassa oli estettävä, vaikkapa kieltämällä työn tarjoaminen suomen kielen käyttäjille.¹⁸

Norjalaisreaktiot herättivät vastareaktioita Suomessa. Sundtin näkökannat levisivät suomalaisen yleisön piiriin ruotsalaisten sanomalehtien välityksellä, ja fennomaaninen lehdistö tarttui asiaan. Turkulaislehti *Tähti* kirjoitti maaliskuussa 1864 norjalaisten valituksista suomalaisten suuresta lisääntymisestä pohjoisessa.¹⁹ Valitettiin suomalaisten vähäistä intoa uuden kielen oppimiseen, sekä suomen kielen leviämistä maan enemmistökansan keskuuteen. *Tähti* viittasi Eilert Sundtiin ja teki johtopäätöksen, että myös Suomessa oli kveeneiltä jotain opittavaa: ”Noista weljistämmä on meillä jotakin opittavaa: he eiwät helpota kielestänsä wieraassa maassakaan; mutta me *omassa maassamme* olemme jättäneet oman kielemme hywästi ja päästäneet wieraan kielen waltaan.” Muut fennomaanilehdet seurasivat *Tähden* linjoilla ja peräänkuuluttivat enemmän tietoja Pohjois-Norjan olosuhteista.²⁰ Kun tietoja ei ollut, oli lähdetävä tutkimaan olosuhteita paikan päälle.²¹

SKS otti tämän tehtäväkseen.

Fennomaanien aatemaailmasta löytyy useita elementtejä, jotka vaikuttivat liikkeen mielenkiinnon heräämiseen myös kveenien suhteen 1860-luvun puolivälissä. Tärkeimpiä näistä oli kielikysymys, mutta myös suomalaiskansallinen kulttuurintutkimusparadigma sekä kasvava heimoaate olivat mukana vaikuttamassa kiinnostumiseen kveeneistä.

Taistelu suomen kielen oikeuksista ja asemasta oli politisoidun fennomanian ohjelman keskeisin kohta. Siinä, missä romantikot yrittivät löytää vastauksen kysymykseen mitä suomen kieli oli, vaativat fennomaanit että kielen oikeuksia oli vahvistettava ja että se oli asetettava viralliseksi kieleksi. Keisarin kieli-asetus 1863 lupasi, että suomen kieli saatettaisiin tasa-arvoon ruotsin kanssa kahdenkymmenen vuoden kuluessa.

Fennomaanien reaktio uutisiin siitä, miten suomen kieltä kohdeltiin Pohjois-Norjassa 1860-luvun puolivälissä, ei ole hämmästyttävä. Norjalaisten ponnistelut suomalaisten pakottamiseksi kielenvaihtoon, käsitettiin karkeaksi rikokseksi suomen kielen oikeuksia vastaan. Myös skandinaaviset reaktiot fennomaaniliikkeen kasvuun avittivat Pohjois-Norjan kielikysymyksen ajankohtaistumista. Skandinavistiipiireissä katsottiin fennomaanien vaatimukset suomen kielen aseman kohentamisesta loukkaavan ruotsinkielisen kulttuurin asemaa Suomessa, ja vaarantavan maan yhteyksiä Skandinaviaan. Norjalaishistorioitsija P. A. Munch oli jo 1855 luonnehtinut fennomaaniliikettä ”keinotekoiseksi”, venäläiseksi luomukseksi. Hän väitti myös että liikkeen tavoite suomenkielisen korkeakulttuurin luomisesta oli tuomittu epäonnistumaan, koska suomalaiset eivät olleet muuta kuin ”puolivillää tsjuudilaumaa”, jonka kulttuuri ei itsenäisesti voinut saada mitään aikaan.²² Skandinavistien syytökset fennomanian uhasta ruotsinkieliselle sivistykselle ja Munchin näkökulmat vuodelta 1855 vedettiin uudestaan esille vuoden 1863 kieliasetuksen jälkeen. Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen tuhahti, että tosiasiaa nuo ”yksiäiset Tshudit tunkeuwat itse pohjoiseen Norjaankin, missä he wahwalla luonnollaan ja uutteruu-

dellaan hywin menestyvät eiwätkä ensinkään huoli luopua omasta kielestään ja oppia Norjan kieltä.”²³

David Skogmanin tehtävä

Myös varhainen kansallisromanttinen painotus kansan kielen ja runouden tutkimuksen tarpeellisuudesta tietolähteenä suomen kansan historiasta ja kehityksestä – siis suomalaiskansallinen kulttuurintutkimusparadigma – vaikutti fennomaanien kiinnostukseen kveenejä kohtaan. Kiinnostus kaikkea suomalaista kohtaan muotoiltiin ensin valistustraditiossa 1700-luvun lopulla, jolloin keskeisenä toimijana oli H. G. Porthan ja hänen piirinsä.

Vuoden 1809 jälkeen kiinnostus suomalaisuuteen kasvoi nyt uudessa valtiollisessa ja poliittisessa kontekstissa. Suomenkielisen (maalais)väestön tutkiminen sekä Suomessa että sen rajojen ulkopuolella kehittyi kansakunnan rakentamisprojektiksi. Tutkimukset maan valtiollisten rajojen ulkopuolella saivat inspiaraatiota muun muassa M. A. Castrénin tutkimuksista suomalais-ugrialaisten kielten sukulaissuhteista.

SKS:n päätös stipendiaatin lähettämisestä pohjoiseen veti Pohjois-Norjan suomenkielisen väestön mukaan tähän projektiin. Seuran historiallisen osaston kynäilemissä matkaohjeissa korostettiin, että stipendiaatin tehtävänä oli ottaa selkoa Pohjois-Skandinavian suomalaisväestön historiasta, kielestä ja kulttuurista.²⁴ Tulosten toivottiin kartuttavan tietoa Suomen historian ja kielen tutkimukseen liittyneistä tärkeistä kysymyksistä.

Myös heimoaate, ajatus suomalais-ugrialaisten kansojen yhteydestä, vaikutti taustalla suomalaisnationalistien vakaumukseen siitä, että kveenien aseman puolustaminen oli juuri heidän tehtävänsä. Suomalais-ugrialaisten kielellinen yhteenkuuluvaisuus määriteltiin syvällisemmäksi kuin pelkästään lingvistiseksi yhteydeksi: käsitys suomenkielisten väestöryhmien muinaisesta yhteisistä ja mahtavasta menneisyydestä, jonka pirstoutuminen vieraiden kansojen alle oli tuhonnut, kehittyi 1840-luvulta lähtien ja vaikutti tavallaan myös fennomaaniliikkeessä.²⁵

Suomalaisnationalistit katsoivat, että heil-

lä oli etuoikeutettu asema suomalais-ugri-laisessa heimoyhteisössä. Sen takia heille kuului myös vastuu ja velvollisuus huonommassa asemassa elävien heimoveljien auttamisesta. Tämä ajatus toimi sekä ideologisena oikeutuksena nationalistien toiminta-alueen levittämiseen suuriruhtinaskunnan rajojen ulkopuolelle että motivaationa käytännölliseen kulttuurilähetykseen heimoveljien parissa. Kveenien osalta tämä ilmeni Yrjö-Koskisen omissa ohjeissa Skogmanille, joissa hän korosti, että Skogmanin oli myös tutkittava ”millä tavoin voitaisiin vahvistaa Suomalaisten kansallisuutta Pohjois-Norjassa.”²⁶ Tieteellisten tehtävien lisäksi Skogmanin oli levitettävä suomenkielistä kirjallisuutta ja yritettävä perustaa suomenkielinen kirjasto alueelle.

David Skogman matkusti SKS:n lähettinä Ruotsin ja Norjan pohjoisosissa toukuusta marraskuuhun 1865. Hän jakoi kirjoja suomenkieliselle väestölle ja sai myös perustettua kaksi kirjakauppaa Pohjois-Norjaan, Alattion suomalaisseudulle sekä Kå-

14. Eilert Sundt (1863) ‘Om Finnerne’, *Folkevennen. Et tidsskrift udgivet af Selskabet for Folkeoplysningens Fremme* 12, 543.

15. Sundt (1863) 544–545.

16. Sundt (1863) 552.

17. Sundt (1863) 555–557. Sundt ehdotti v. 1864 Folkeopplysningsselskabetissa saamen- ja suomenkielisen kirjallisuuden hankkimista vähemmistöille (Eriksen & Niemi (1981) 321). Hän otti myös yhteyttä SKS:aan hankkiakseen suomenkielistä kirjallisuutta kveeneille. Ks. pöytäkirja SKS:n kokouksesta 6.9. 1865, § 3. Julkaistu 1866 ‘SKS:n Keskustelemukset 5.4. 1865 – 16.3. 1866’, *Suomi* II 5.

18. *Helsingfors Tidningar* 24.10. 1865.

19. *Tähti* 24.3. 1864.

20. *Suometar* 6.4. 1864.

21. *Tähdens* vastaus *Suomettaressa* 21.4. 1864.

22. Peter A. Munch (1855) ‘Om Finlands nationalitet og dens Forhold til den svenske’, teoksessa G. Storm (toim.) (1875) *P.A. Munch. Samlede afhandlinger* III, Kristiania, 433.

23. Munchin näkökulmia referoitiin *Suomettaressa* 3.4. ja 8.5. 1865. Yrjö-Koskinen vastasi *Suomettaressa* 11.5. 1865. Ks. myös Koskimies (1968) 135–136.

24. Pöytäkirja SKS:n historiallisen osaston kokouksesta 25.1. 1865, julkaistu osana pöytäkirjaa SKS:n kokouksesta 8. 2. 1865, § 12, *Suomi* II: 4.

25. Sihvo (1973) 117–119; Nygård (1978) 22.

26. Yrjö-Koskinen Skogmanille 23. 4 1865. Kirje julkaistu F.O. Viitasen (1926) artikkelissa ‘Kirjeenvaihtoa ja väittelyä Skandinaavian suomalaisista 1860-luvulla Lisiä satakuntalaisen pastorin David Skogmanin elämäntyön valaisemiseksi’, *Satakunta* 6, 172–174.

fjordin kuparikaivokselle, jossa kveenit muodostivat enemmistön työvoimasta.²⁷

Skogman lähetti matkaltaan kertomuksia suomalaisiin sanomalehtiin. Varsinkin väitteet Tornionlaakson suomenkielisen väestön järjestelmällisestä sorrosta herättivät suurta hälyä sekä Ruotsin että Suomen lehdistössä.²⁸ Myös norjalaislehdet kritisoivat Skogmania, ja muun muassa *Tromsø Stiftstidende* väitti Skogmanin kuvanneen kveenien kielioloja huonoiksi.

Skogmanin toimia kveenien keskuudessa pidettiin Norjassa aiheettomana ja vastuuttomana fennomaanisena yllytyksenä. *Tromsø Stiftstidende* rinnasti Skogmanin tekemiset 1820-luvun alun suuren suomalaisvaaraan, nimittäin C. A. Gottlundin toimintaan metsäsuomalaisien parissa. Viranomaiset tuomitsivat kansallisromantikko Gottlundin puuhaaman ”metsäsuomalaisen tasavallan” Ruotsin ja Norjan rajalla Värmlannin tienoilla, venäläiseksi suunnitelmaksi Ruotsi-Norjan heikentämiseksi.²⁹ Tromssalaislehti väitti toisin sanoen Skogmanin ja hänen tukimiestensä valmistelevan Pohjois-Norjan osien valloitusta.³⁰ Syytökset Skogmania ja SKS:aa kohtaan toistettiin ruotsalaisissa ja suomalaisissa sanomalehdissä.³¹

Missä määrin norjalaisten syytökset olivat oikeutettuja SKS:n tavoitteiden kannalta katsottuna? Skogmanin matkallahan oli tieteellisten tavoitteiden rinnalla myös kansallinen tähtäin: hänen oli ”voimistettava” suomalaisuutta kveenien parissa, toisin sanoen luotava suomalaiskansallista identiteettiä Pohjois-Norjassa. Mitään alueellisia tavoitteita Norjan kustannuksella ei tähän liittynyt. 1840- ja 1850-luvulla oli viranomaisten kesken kyllä keskusteltu suomalaisen kalastusaseman hankkimisesta Jäämeren rannalta, mutta suunnitelmat tällaisesta asemasta Varangerissa kaatuivat kovaan norjalaiseen vastustukseen.³² Suomalaisten toiveet Jäämerelle pääsystä, jollaisia myös Yrjö-Koskinen ilmaisi kirjoituksissaan, koskivat 1860-luvulla alueen hankkimista Venäjän puolelta rajaa.³³

Tätä taustaa vasten Eriksenin ja Niemen luonnehdinta Skogmanin ja Yrjö-Koskisen toiminnan suursuomalaisuudesta vaikuttaa hieman epätarkalta. Vaikka ajatus Suur-Suo-

mesta, johon Suomen lisäksi kuuluisi myös suomalaisheimojen asuttamia alueita suuriruhtinaskunnan ulkopuolella, muotoiltiin jo 1850-luvulla, ei kveenejä tai Ruijaa sisällytetty tähän visioon ennen kuin 1880-luvulla.

Skogmanin matka Pohjois-Norjassa on useammastakin syystä tärkeä merkkipaalu suomalaiskansallisen liikkeen toiminnassa kveenien keskuudessa. Matka ja sitä edeltänyt päätös SKS:ssä liitti ensiksikin kveenit suomalaiskansallisen liikkeen ohjelmaan ja käytännön toimenpiteisiin. Skogman oli ensimmäinen suomalaisnationalisti, joka kävi heidän luonaan, ja aktiivisesti yritti rakentaa suomalaiskansallista identiteettiä kveenien keskuudessa. Vaikka matkan tulokset olivat vähäiset, kveeneistä oli tullut yksi suomalaisnationalistien kulttuurilähetyksen kohde.

Toiseksi voi olettaa, että norjalaisten epäluulo sekä kveenejä että fennomaaneja kohtaan kasvoi Skogmanin toiminnan vanavedessä. Eriksenin ja Niemen mukaan norjalaisviranomaiset alkoivat yhdistää kveeni-kysymyksen turvallisuuspolitiikkaan juuri vuosina 1863–67.³⁴ Norjalaisen Stortingetin edustajan Ludvig Daaenin mielestä Skogman lietsoi tyytymättömyyttä, ja ajan mitaan asiasta voisi kehittyä suurpoliittinen ongelma. Norjalaistamispolitiikkaa tiukennettiin entisestään 1870-luvulla.³⁵

Lehdistökeskustelu Skogmanin matkasta sekä jatkuva maastamuutto Jäämeren rannalle johtivat kveeniasian laajempaan aktualisoitumiseen myös Suomessa. Monet kirjoittivat, muun muassa Yrjö-Koskinen ja A. V. Ervasti, olosuhteista Jäämeren rannikolla.³⁶ Suomalaisnationalistit eivät kuitenkaan ryhtyneet käytännön toimiin kveenien auttamiseksi ennen kuin 1920-luvulla. Venäläistämispolitiikka ja sitä seurannut itsenäisyystaistelu koettiin tärkeämmiksi asioiksi kuin muutaman tuhannen suomalaislähettöisen maastamuuttajan kohtalo Pohjois-Norjassa.

Kveeniaktivismi 1920- ja 1930-luvulla

Toinen suomalaisten kveenikiinnostuksen huipuista ajoittuu siis Suomen itsenäistymisen jälkeisiin vuosikymmeniin. Verrattuna

fennomaanien toimintaan kveenien keskuudessa 1860-luvulla, tämä myöhempi kveeniaktivismi oli laajempaa, ja siinä oli mukana useampia toimijoita.

Suomalaiskansallinen kulttuurintutkimusparadigma vaikutti erilaisten kveeneihin suunnattujen tutkimusprojektien alullepääntöön. Sekä suomen kielen että kansatieteen tutkijat – viimeksimainituista tärkeimpänä Samuli Paulaharju – olivat kiinnostuneita kveeneistä tietolähteenä suomalaisen kansan kielen ja menneisyyden tutkimisessa.³⁷ Myös lestadiolaisten ja kirkon parissa oltiin kiinnostuneita kveenien kohtalosta.³⁸ Nationalistiset heimojärjestöt jatkoivat fennomaanien selkeän kansallista projektia Ruijan suomenkielisen väestön keskuudessa.

Vaikka selvien rajojen vetäminen tutkijoiden ja nationalistien välille onkin vaikeaa, keskityn tässä yhteydessä Akateemisen Karjala-Seuran (AKS) ja Suomalaisuuden Liiton toimintaan kveenien keskuudessa 1920–1930-luvulla. AKS perustettiin 1922 epäonnistuneiden Itä-Karjalan valloitusyrityksien jälkeen. Karjalan asian ajamisesta toiminta laajeni vuosien mittaan, ja järjestöstä kehittyi aktiivinen ja äänekkäs taisteluryhmä Suur-Suomen, heimotyön ja kieliasian muodostaessa ohjelman keskeiset osat.³⁹ Suomalaisuuden Liitto (perustettu 1906) edusti vanhempaa ja hillitympää fennomaanista ideologiaa militantteihin AKS-läisiin verrattuna. Nuoret AKS-läiset, Urho Kekkonen eturintamassa, valtasivat Suomalaisuuden Liiton vuonna 1927.⁴⁰

Akateemisen Karjala-Seuran äänenkannattaja, *Suomen Heimo* julkaisi 1927 kaksi artikkelia Pohjois-Norjan suomenkielisen väestön olosuhteista.⁴¹ Kirjoittaja, professori Väinö Salminen, teki ensin selkoa kveenien historiasta ja silloisista olosuhteista. Salmisen mukaan olot olivat hälyttävät: norjalaiset yrittivät pakottaa suomalaiset hylkäämään äidinkieltensä. Salmisen mukaan oli jo aika kääntää katseet pohjoiseen ja alkaa työ heimoveljien auttamiseksi Ruijassa.⁴² Alueelle oli lähetettävä suomenkielisiä kirjoja ja perustettava suomenkielisiä kirjastoja. AKS:ään perustettiin pian tämän jälkeen oma osasto, jonka tehtäväksi tuli kveenien avustaminen. Järjestö lähetti jäseniään alueelle tie-

donhankintaa varten ja organisoivat myös kirjakeräyksen kveenien hyväksi.

27. *Suometar* kirjoitti 19.9. 1865 D. Nielsenin Altassa avaavan suomalaisen kirjakaupan. Kåfjordin kaivoskylässä oli suomalainen opettaja ja lukkari Johan Björkvall saanut kirjoja jakaakseen Skogmanilta. *Suometar* 28.12. 1865. Ks. myös Arvid Moberg (1968) *Kobberverket i Kåfjord. Ett bidrag till Nordkalottens historia*, Luleå: Norrbottens Museum, 117.

28. Mm. *Finlands Allmänna Tidning* (8.8., 21.9. 1865) ja *Suometar* (26.9. 1865) kirjoittivat ruotsalaisyytöksistä.

29. C.A. Gottlund työskenteli 1821 nk. metsäsuomalaisen tasavallan perustamiseksi. Värmlandin ja Finniskogenin metsäsuomalaisväestön olisi Gottlundin mukaan saatava omia kirkkoja sekä laaja itsehallinto. Gottlund leimattiin venäläiseksi kiihoittajaksi ja vakoojaksi, ja häntä uhattiin karkoituksella Ruotsista. Kari Tarkiainen (1993) *Finnarnas historia i Sverige 2. Innflyttarna från Finland och de finska minoriteterna under tiden 1809–1944*, Helsingfors: SHS/NM, 141.

30. *Tromsø Stiftstidende* 3.9. 1865. Ks. Viitanen (1926) 184.

31. Ks. *Finlands Allmänna Tidning* 28.9. ja 6.10. 1865; *Suometar* 29.9. ja 30.9. 1865.

32. Suomalaisten yrityksistä saada kalastusasema Jäämerellä ks. Samuli Onnela (1980) 'Suomen Jäämeren kalastuspaikkakysymys autonomian aikana', teoksessa Matti Lackman (toim.) *Scripta Historica VI. Oulun historiaseuran julkaisuja*, Tornio, 31–45.

33. Y.S. Yrjö-Koskinen (1868) 'Suomalaisten uutisasutusta Jäämeren rannikolla', *Kirjallinen Kuukauslehti* 63–69, 91–94, 115–123, 154–158; Onnela (1980) 45–91. Eriksen & Niemi (1981) 35.

34. Eriksen & Niemi (1981) 35. Ks. Eriksen & Niemi (1981) 40; Norjalaisen "venäläisfobian" juurista ks. Roald Berg (julk.) 'Russofobiens røtter 1820–1855', teoksessa Fredrik Fagertun, Jan Eivind Myhre & Teemu Ryymin (toim.) *Det farefulle nord. Trusler og trusleloppfatninger knyttet til Nord-Norge gjennom 1000 år*, Tromsø.

35. Ks. Eriksen & Niemi (1981) 47–86 norjalaistamispolitiikan välineistä.

36. Koskinen (1868); August Vilhelm Ervasti (1884) *Suomalaiset Jäämeren rannalla. Matkamuiistelma*, Oulu; Ks. myös Yrjö Varpio (1997) *Matkalla moderniin Suomeen. 1800-luvun suomalainen matkakirjallisuus*, Helsinki: SKS, 91–104.

37. Ks. Marjut Aikio (1982) 'Kveenit sosiolingvistisen tutkimuksen kohteena', teoksessa Kalhama (1982) 205; Pertti Virtaranta (1982) 'Kveenien kielestä', teoksessa Kalhama (1982) 171.

38. Ks. Aila Louha (1993) *Suomen kirkon kansainväliset suhteet 1923–1925*, Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran julkaisuja 159, 284–285; Jukka Yrjölä (1969) *Suomen kirkon subde heimokansoibin ja ulkosuomalaisiin vuosina 1917–1931*, Helsinki, 126–129.

39. Ks. Risto Alapuro (1973) *Akateeminen Karjala-Seura. Ylioppilasliike ja kansa 1920- ja 1930-luvuilla*, Helsinki.

40. Ari Uino (1985) *Nuori Urho Kekkonen. Poliittisen ja yhteiskunnallisen kasvun vuodet 1900–1936*. Helsinki: Kirjayhtymä, 122–132.

41. *Suomen Heimo* 6/1927, 62–66; 7/1927, 76–80.

42. *Suomen Heimo* 7/1927, 79.

Konkreettinen syy *Suomen Heimon* kveenartikkelien ilmestymiseen oli, kuten 1865, norjalainen lehdistökirjoitus Pohjois-Norjan olosuhteista. Konservatiivisen ylioppilaslehden *Minervan* vuonna 1926 julkaisemassa artikkelissa ”Fare i Nord” R. Norlund väitti, että Finnmarkkia uhkasi suoranainen ”fenomanisering”, joka itse asiassa oli ”det farligste nationale spørsmål vi for tiden har ...”.⁴³ Väitteet suomalaisten enemmistön mongolisuudesta, tämän muodostamasta uhkasta ruotsinkielistä kulttuuria kohtaan Suomessa ja valloitusaikeista Norjan suunnalla, herättivät närkästystä suomalaisten ylioppilaiden keskuudessa.⁴⁴ *Suomen Heimo* luonnehti Norlundin väitteitä valheiksi, mutta teki kuitenkin seuraavan johtopäätöksen:

”Mutta ei niin pahaa, ettei aina jotakin hyvääkkin! Norjan alueella asuvien heimoistemme asia on pelastettu painumasta unhon. Ottakaamme selvä, tarvitaanko apuamme ehkä sielläkin.”⁴⁵

Norjalaisten puheenvuorot käynnistivät jälleen, kuten 1860-luvulla, nationalistisen kveeni-innostuksen Suomessa. Yhtäläisyydet 1860-luvun kveenitoiminnan ja AKS:n aikeiden taustalla olivat muuten pienet. Maastamuutto Pohjois-Norjaan, joka sai fennomaanit havahtumaan 1860-luvulla, oli pääasiallisesti loppunut jo 1890-luvulla. Suomalaiskansallisen liikkeen sisäiset piirteet vaikuttivat silti yhä kveeniasian aktualisoitumiseen.

Nationalistien lähtökohta vuonna 1927 oli perusteellisesti muuttunut vuoteen 1865 verrattuna: Suomesta oli tullut itsenäinen valtio. Olosuhteet eivät kuitenkaan olleet nationalistien mieleen. Suomi ja suomen kansa käsitettiin nationalistien keskuudessa syvästi jakaantuneiksi, niin sosiaalisessa, kielellisessä kuin valtiollisessakin mielessä. Sisällissodan haavat olivat vielä tuoreet, ja kielikysymys ajankohtaistui uudelleen 1920-luvulla. Ruotsin kielen vahva asema yliopistossa oli nationalistien erityisenä silmätikkuna. AKS:ssa ja monissa muissa järjestöissä katsottiin, että itsenäisen Suomen rajat eivät sulkeneet sisälleen kaikkia, jotka sin-

ne oikeutetusti olisivat kuuluneet. Varsinkin maan itärajan ulkopuolelta löytyi alueita, joiden tulisi nationalistien ajatusmaailman mukaan kuulua Suomelle.⁴⁶

Aitosuomalaisen liikkeen suhtautuminen maan ruotsinkieliseen väestöön herätti 1920-luvulla keskustelua Skandinavian lehdistössä. Aitosuomalaisia, kuten fennomaaneja 1850- ja 1860-luvulla, syytettiin ruotsinkielisen vähemmistön oikeuksien loukkaamisesta.⁴⁷ Aitosuomalaisilla oli näihin läntisiin syytöksiin sopiva vastaus valmiina: moraaliset syytökset ruotsinkielisen vähemmistön sortamisesta voitiin nollata viittaamalla ruotsalaisten ja norjalaisten omaan vähemmistöpolitiikkaan suomalaisväestöjä kohtaan. Aluksi tätä argumenttia käytettiin Länsipohjan kysymyksen yhteydessä, jonka Ahvenanmaan kohtalo oli aktualisoinut 1920-luvun alussa.⁴⁸ *Minervan* provokaatio 1926 johti myös kveenien mukaanvetämiseen.

Suomalaisvähemmistöjen olojen taktisen käytön lisäksi johti myös aitosuomalaisuuden ohjelma suomen kielen oikeuksien vahvistamiseksi siihen, että kveenien tilanne koettiin tärkeäksi. Siitä huolehtivat kertomukset suomalaisten huonosta kohtelusta Norjassa.

Heimoaate koki uuden tulemisen radikaloidussa muodossa 1920- ja 1930-luvun nationalistiliikkeessä. Kuten fennomaanit 1860-luvulla, nationalistit katsoivat heimoveljien auttamisen olevan suorastaan ”pyhä velvoitus”. AKS käsitti kveenit heimoveljiksi, joita suomalaisten oli autettava, vaikka kveenit olivatkin vain vähälukuinen ”sirpale” suomen heimoa. Aitosuomalaisuuden ja norjalaisten kielivainon valossa ei ole hämmästyttävää, että kveenit käsitettiin apua tarvitseviksi. Käytännössä 1860-luvun kulttuurilähetystä jatkettiin samoin eväin, joilla Skogman oli yrittänyt vahvistaa kveenien suomalaisuutta. Alueelle lähetettiin ilmaisia kirjoja, joita paikallisten asiamiesten oli tarkoitus jakaa suomenkieliselle väestölle. Nationalistit ottivat käyttöönsä myös moderneja välineitä yrityksissään vahvistaa kveenien suomalaiskansallista identiteettiä. Suomalaisia aikakauslehtiä levitettiin Ruijaan, ja radiolähetystyksiä suunniteltiin.⁴⁹

Myös suursuomalaisuus vaikutti kveeni-

kysymyksen esille tuloon 1920-luvulla. Suursuomalaisuuden ydinajatus – Suomen rajojen tuli sulkea sisälleen kaikki suomen kansan/heimon jäsenet – sai alkunsa jo 1850-luvulla. Zacharias Topelius määritteli Suomensaaressa rajoiksi Jäämeren, Vienanmeren, Äänisen ja Laatokan.⁵⁰

Ruijan suomalaiset kytkettiin suursuomalaisuuteen 1880-luvun alussa. Oululaisfenomenaani ja sanomalehtimies A. V. Ervasti argumentoi kirjoituksissaan, muun muassa kirjassa *Suomalaiset Jäämeren rannalla* (1884), että ”luonnollisen Suomen” tuli käsittää myös Itä-Karjala ja Ruija.⁵¹ Ervastian kirjoitukset herättivät suurta hälyä Norjassa, ja niitä käytettiin myös argumenttina norjalaistamispolitiikan tiukentamisen puolesta.⁵² Suomalaisnationalistit eivät kuitenkaan ryhtyneet toimiin Ervastian vision toteuttamiseksi, ja maan viranomaiset yrittivät parhaansa mukaan rauhoittaa norjalaisen tuotumusta.⁵³

Itsenäistymisen jälkeen suursuomalaisuus ja heimoaate kulkivat AKS:ssa käsi kädessä: heimoaate määritteli tulevan Suur-Suomen laajuuden. Organisaatiossa katsottiin, että ainakin Itä-Karjala ja Inkeri olivat suomalaisia irredenta-alueita, joiden pitäisi oikeutetusti kuulua emä-Suomeen, ja jotka mahdollisimman nopeasti myös olisi liitettävä tähän. AKS:n piirissä esitettiin myös ajatuksia Suomen ja Ruijan yhteenkuuluvaisuudesta: kveenit tuli ensin liittää tiukemmin Suomeen kulttuurisin sitein, seuraavassa vaiheessa myös valtiollisin.

Aitosuomalaisuus, heimoaate ja näkemys tulevasta Suur-Suomesta loivat yhdessä perustan, jolta norjalaisprovokaatio *Minervan* artikkelin muodossa laukaisi AKS:n aktiivisen toiminnan kveenikysymyksessä 1927. Aktivismi koostui sekä kveeneihin suunnatuista toimenpiteistä että propaganda- ja vaikutusyrityksistä Suomessa. Tärkeimmät toimenpiteet käytännöllisen kulttuurilähetyksen rinnalla olivat suomalaisnationalistien matkat Ruijaan ja matkoihin liittynyt agitatio toiminta. Tunnetuin esimerkki tällaisista matkoista oli Ilmari Turjan kiertomatka Pohjois-Norjassa 1928, sekä hänen tätä matkaa kuvaava teoksensa *Ruijan rantaa ja Ruijan merta*. Kirjassaan Turja teki yksityiskoh-

taisesti selkoa kveenien tilasta.⁵⁴ Muutamat kveenit saivat myös mahdollisuuden käydä suomalaisessa kansanopistossa, AKS:n avustuksella.⁵⁵

Nationalistit yrittivät vaikuttaa viranomaisen politiikkaan, jotta virallinen Suomi ottaisi kveenikysymyksen esille norjalaisviranomaisten kanssa. Myös kveeniasian viemistä kansainvälisiin foorumeihin ehdotettiin, kuitenkin tuloksetta.⁵⁶ Suomalaisviranomaiset puolestaan suhtautuivat varovaisesti kveenikysymykseen, koska suhteita Norjaan ei haluttu vaarantaa.

Kveeneihin suuntautuneen työn tavoitteena oli säilyttää heidän suomalaisuutensa, toisin sanoen rakentaa ja vahvistaa heidän suomalaiskansallista identiteettiään. Vä-

43. *Minerva* 2/1926, 21.

44. Myös ruotsinkieliset ylioppilaat reagoivat negatiivisesti Norlundin väitteisiin ja kutsuivat näitä ”ovederhäufig strunt”. Ks. *Minerva* 4/1926, 60–61; 5/1926, 63–68.

45. *Suomen Heimo* 7/1926, 98.

46. Ks. esim. Mauno Jääskeläinen (1961) *Itä-Karjalan kysymys. Kansallisen laajennusohjelman synty ja sen toteuttamisyrittäykset Suomen ulkopoliitikassa vuosina 1918–1920*, Helsinki. AKS otti kveenityön ohjelmaansa syksyllä 1927, SL 1929. Teemu Ryymin (1998) *‘Bein av vårt bein, kjøtt av vårt kjøtt’. Finske nasjonalister og norske myndigheters kvenpolitikk i mellomkrigstiden*. Hovedoppgave i historie, Universitetet i Bergen, 59.

47. Ks. Ari Uino (1989) ‘Kielitaistelu ja ”uusi suomalaisuusliike” 1918–1939’, teoksessa Tommila (1989), 193; Pekka Kalevi Hämäläinen (1969) *Nationalitetskampen och språkstriden i Finland 1917–1939*, Helsingfors: Schildts. Toivo Nygård (1974) ‘Suur-Suomen koulu’ ja Länsipohjan suomalaiset, *Historiallinen Aikakauskirja* 1974, 226.

48. Ryymin (1998) 54; Nygård (1974).

49. AKS:n käytännön työstä kveenien keskuudessa ks. Ryymin (1998) 59–73.

50. Sihvo (1973) 150.

51. August Vilhelm Ervasti (1884) *Suomalaiset Jäämeren rannalla. Matkamuiستelmia*, Oulu; Sihvo (1973) 193, 201.

52. Norjalaisten reaktioista Ervastian kirjoituksiin ks. Ulf T. Alexandersen (1999) *Spørsmålet om verneplikt i Nord-Norge 1815–1897. De sikkerhetspolitiske motive ne for vernepliktsloven av 28. juni 1897*, Hovedoppgave i historie, Universitetet i Tromsø, 68–73.

53. Ks. Lauri Hyvämäki (1964) *Suomalaiset ja suurpolitiikka. Venäjän diplomatia Suomen sanomalehdistön kuvastimessa 1878–1890*, Helsinki, 280, viite 2.

54. Ilmari Turja (1987) *Ruijan rantaa ja Ruijan merta. Kveenejä ja kinttupolkuja*, Porvoo: WSOY, (ens. julkaistu 1928.) Turjan matkasta ks. Ryymin (1998) 71.

55. Ryymin (1998) 64–66.

56. Ryymin (1998) 67–69.

lineet tavoitteen saavuttamiseksi olivat ensisijaisesti kulttuurisia, kuten 1860-luvulla. Fennomaanien kveeniharrastus erosi esimerkiksi AKS:n kveenitoiminnasta siinä, että viimeksimainitulla kulttuurityöllä oli laajempi tähtäin. Vuonna 1931 AKS:n jäsen Hannes Salmenkallio perusteli vastauksessaan *Suomen Heimon* kysymykseen ”Miksi uskon Suur-Suomen oikeutukseen” organisaation työtä Länsipohjassa ja Ruijassa näin:

”Ruijaan ja Länsipohjaan nähden on meidän polvemme ohjelmana säilyttää nämä Suomen heimon sirpaleet suomenkielisinä, saada heimolaisillemme oikeus omakielisiin kouluihin ja muihin sivistyslaitoksiin sekä mahdollisuus omaa turvallisuuttaan ja henkilökohtaista vapautta vaarantamatta solmia ja ylläpitää sivistyksellisiä ja taloudellisia suhteita Suomeen. Kun tällainen ei-valtiollinen heimoyhteys on saatu syntymään, on seuraavan miespolven tehtävä kehittää sitä edelleen. Jos heimolaisemme sitten haluavat liittyä valtioyhteyteen Suomen kanssa, on siinä tulevien polvien Suur-Suomi-ohjelma.”⁵⁷

Toisin sanoen ensin olisi saatava aikaan kulttuurinen, jopa taloudellinen integraatio heimoveljien ja Suomen välillä. Tämä yhteys voisi myöhemmin, suotuisen ajan koittaessa, avata tien Ruijan valtiolliseen, poliittiseen integraatioon Suur-Suomen kanssa. AKS ei kuitenkaan koskaan ilmaissut selvästi vaatimuksia Ruijan Suomeen liittämisestä. Järjestön ”virallisessa” työn päämäärien määrittelyssä vuodelta 1930 painotettiin kulttuurityön merkitystä Ruijan (ja Länsipohjan) osalta:

”Akateemisen Karjala-Seuran päämääränä on Karjalan ja Inkerin heimojen vapauttaminen, Eestin ja Suomen valtakuntien toisiinsa lähentäminen sekä Länsipohjan ja Ruijan suomalaisväestöjen oikeuksien turvaaminen – lujien valtiosopimusten ja kulttuurisiteitten yhdistämä *Suur-Suomi*.”⁵⁸

Kveeneihin suunnattut toimenpiteet eivät käytännössä olleet pitkäikäisiä. Vuoden 1927 alkuinnostuksen jälkeen kveenikysymys lui-

sui jälleen unohdukseen 1930-luvun puolivälissä. AKS:n Ruija-osasto lakkautettiin 1936.⁵⁹ Saavutetut tulokset olivat pienet, ja muut tärkeämmät asiat veivät nationalistien huomion toisaalle. Varsinkin puolustuslaitoksen vahvistamisesta tuli tärkeä asia AKS:lle 1930-luvun lopulla. Kveenityöstä ei myöskään koskaan tullut keskeistä asiaa järjestössä. AKS:n kveeneihin suunnattu toiminta oli vaatimatonta verrattuna esimerkiksi sen Karjala-harrastukseen.

Kuten mainittu, sotien välisen ajan kveenityön konkreettiset tulokset olivat laihat. Missä määrin nationalistit onnistuivat ”vahvistamaan suomalaisuutta” kveenien keskuudessa on vaikea kysymys. Todennäköisesti tässä ei juurikaan onnistuttu.⁶⁰ Tärkein seuraus AKS:n kveenityöstä olikin ei-tarkoituksellinen: se johti kasvavaan norjalaiseen epäluuloon Suomea ja kveeniväestöä kohtaan, norjalaistamispolitiikan laajentamiseen sekä uusien norjalaistamiskeinojen käyttöönottoon. Norjalaiset viranomaiset käsittivät suomalaisten toimet pohjoisessa uhkaaviksi, joten vastavetona viranomaiset panivat käyntiin tiukemman assimilaatiopolitiikan. Aikaisemmin tämän politiikan maantieteellinen päävaikutusalue oli ollut Itä-Finnmark: nyt vedettiin myös Tromssan läänin pohjoisosa tosisteolla norjalaistamispolitiikkaan mukaan.⁶¹ Eryityisesti Skibottenin kylä Lyngen-vuonon rannalla joutui viranomaisten hampaisiin.

Tähän vaikuttivat norjalaisen lehtimiehen Arthur Ratchenin kohuraportit syksyllä 1935. Ratche syytti AKS:aa suur-suomalaisesta vehkeilystä Skibottenissa ja maalasi uhkakuva suomalaisista valloitus Hankkeista kirjassaan *Finsk fare for Finnmark* (1936).⁶² Viranomaiset ottivat raportit Skibottenin uhkaavasta suomalaisuudesta vakavasti, joten alueen yhteyksiä ympäröiviin norjalaiskyliin vahvennettiin.

Vaikka suomalaisnationalistien kveenityö loppuikin jo kolmekymmentäluvun puolivälissä, tämä aktivismi johti epäilemättä norjalaistamispolitiikan hellittämättömään jatkumiseen 1930-luvulla. Voidaan siis syystä sanoa, että suomalaisten nationalistien aikaansaamat ei-tarκοitetut seuraukset olivat aivan päinvastaiset kuin heidän aiko-

muksensa eli kveenien suomalaisuuden vahvistaminen. Kun tarkoitus oli luoda lujemat yhteydet kveenien ja Suomen välille, nationalistien toiminta johtikin norjalaistumispolitiikan tiukentamiseen. Samalla kveenien yhteydenpito Suomeen vaikeutui ja assimilaatioprosessi sai lisävauhtia.

Tämän vuorovaikutussuhteen johdosta on paikallaan kutsua sekä norjalaisten että suomalaisnationalistien kveeneihin liittyviä uhkakuvia itsensä toteuttaviksi profetioiksi. Norjalaisten pelko suomalaisnationalismia kohtaan laukaisi suomalaistoimenpiteitä, jotka Norjan puolella antoivat aiheita suurempaan huoleen suomalaisten suhteen. Suomalaisten ja norjalaisten toimenpiteiden seurauksissa oli kuitenkin yksi tärkeä ero: Siinä, missä norjalaistoimet ainakin lyhyellä tähtämellä onnistuivat tavoitteessaan eli kveenien (ja saamelaisten) norjalaistamisessa, suomalaisten kveeniaktivismi johti tavoitteisiinsa nähden päinvastaiseen tulokseen. Siinä missä nationalistien toiminta ei kyennyt lisäämään kveenien suomalaisyhteyksiä, se onnistui laajentamaan ja vahvistamaan kveeneihin kohdistettua norjalais-tamispolitiikkaa. ■

57. *Suomen Heimo* 2/1931, 30.

58. *Suomen Heimo* 10/1930, 209.

59. Ryymin (1998) 73.

60. Ks. Einar Richter Hanssen (1974) *Pro-finske holdninger i Finnmark i mellomkrigstiden*, Hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo, 22–33; Leena Kaukianen (1997) *Avoin ja suljettu raja. Suomen ja Norjan suhteet 1918–1940*, Helsinki: SHS, 133.

61. Eriksen & Niemi (1981) 287–290; Ryymin (1998) 116–119.

62. Arthur Rathe (1936) *Finsk fare for Finnmark*, Oslo: Gyldendal.